

Asia: VN/1281/2020

Lausuntopyyntö hallituksen selonteosta kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista (luonnos)

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Selonteossa perustellaan hyvin maahanmuuttajien kotouttamisen tarve. Onnistuneella kotouttamistoiminnalla paikataan hyvin myös maamme työvoimapulaa nyt ja tulevana vuosina. Kotouttamistoiminnassa on kiinnitettävä suunniteltua enemmän huomiota kielenopiskeluun ja sen mahdollistaviin rahoitustapoihin. Erityistä huomiota on kiinnitettävä siihen, että sosiaali- ja terveydenhuollon ammatillisiin koulutuksiin ja työtehtäviin sijoittuvien maahanmuuttajataustaisten henkilöiden kielikoulutuksessa riittävä osaaminen testataan ja varmistetaan, sillä puutteet kielitaidossa aiheuttavat vakavan ja välittömän riskin asiakas- ja potilasturvallisuudelle.

Kommentit lukuihin 1-6: Tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat.

Hallitusohjelman linjauksen mukaisesti maahanmuuttoa koskevissa uudistuksissa otetaan huomioon ulkomaisen työvoiman hyväksikäytön ehkäisy.

Maahanmuuttajien hyväksikäyttö työelämässä on estettävä riittävän tehokkaalla valvonnalla ja tiukalla lainsäädännöllä. Sääntöjen rikkojille on myös määrättävä ankarat sanktiot ja silloin näillä pelisäännöillä on tehokas preventiivinen eli ennaltaehkäisevä vaikutus. Suomen julkisen alan ammattiliittojen yhdistyksen (Fipsu) tekemissä ulkomaisen työvoiman rekrytoinnin pelisäännöissä on hyvin määritelty hyvät toimintaohjeet ulkomaalaisen työvoiman rekrytointiin. Ne antavat hyvän tuen toimivalle ja eettisesti oikeudenmukaiselle kotoutumisjärjestelmälle.

Hallitus huolehtii kotouttamisen merkittävästä nopeuttamisesta siten, että kotoutumisjakso määritellään pääsääntöisesti yhden vuoden pituiseksi. Aikarajoihin tarvitaan yksilöllistä joustoa, koska maahanmuuttajien taustat ja kotoutumisen yksilölliset edellytykset vaihtelevat hyvin voimakkaasti. Maahanmuuttaja voi tarvita paljon esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja ja hänelle tarjottavat kotouttamispalvelut eivät toteudu suunnitellussa ajassa. Tiukkojen aikamäärien kohdalla on tarvittaessa pystyttävä joustamaan, koska kesken jäänyt kotouttamisprosessi esimerkiksi kielen oppimisen kohdalla muodostuu maahanmuuttajalle esteeksi

työllistymiseen tai ammatillisten opintojen suorittamiseen menestyksekkäästi. Kesken jäänyt kotoutuminen on myös yhteiskunnan resurssien tuhlausta.

Kotouttamisen toimivuuden parantamiseksi ja nopeuttamiseksi hallitus siirtää kotouttamispalveluiden kokonaisvastuun kunnille sekä selvittää ne keinot, joiden avulla kotouttamispalveluita on riittävästi tarjolla muuallakin kuin kasvukeskuksissa. Maahanmuuttajien sijoittuminen pieneen kuntaan on vaikeampaa ja epätodennäisempää, missä samanlaisesta taustasta tulleita maahanmuuttajia on vähän. Tämä on yksi tärkeä syy siihen, että maahanmuuttajat haluavat asettua suurempiin asutuskeskuksiin. Vaikka kotoutuminen kuntien vastuulle siirretään, niin pienessä kunnassa resurssit maahanmuuttajien kotouttamisen osalta voivat olla hyvin puutteelliset. Mikäli maahanmuuttajaperheessä on kouluikäisiä lapsia, niin esimerkiksi heidän perusopetuksessaan tarvitsemat tukitoimet voivat osoittautua hyvin kalliiksi, koska tukitoimien järjestäminen on yleensä sitä kalliimpaa mitä pienemmälle ryhmälle ne joudutaan järjestämään. Kotoutumisesta aiheutuvat kustannukset on myös korvattava kunnille täysimääräisesti ja niitä ei voi jättää kuntien ja työnantajien vastuulle, koska kotoutumisen toteutuminen voi siinä tapauksessa jäädä hyvin puutteelliseksi.

Hallitus ryhtyy toimiin kotoutumiskoulutuksen kieliopintojen uudelleen järjestämiseksi, jotta opetuksen laatu turvataan ja oppimistulokset paranevat vastaamaan niille asetettuja oppimistavoitteita sekä työelämän kielitaito-vaatimuksia. Sosiaali- ja terveydenhuollon koulutuksissa ja ammateissa toimimisen edellytyksenä on riittävä kielitaito, joka käytännössä tarkoittaa vähintään B1-tason kielitaitoa. Ilman riittävää suomen- tai ruotsinkielen taitoa oleva sote-sektorilla hoitotyöhön osallistuva henkilö aiheuttaa vakavan vaaran asiakas- ja potilasturvallisuudelle. Hän ei pysty tekemään tämän työn edellyttämiä kirjauksia eri tietojärjestelmiin eikä kykene kommunikoimaan muiden työyhteisön jäsenten eikä asiakkaiden kanssa sillä tasolla kuin työn turvallinen suorittaminen edellyttää. Myöskään ammatillinen koulutus ei toteudu vaatimusten mukaisesti ilman riittävää kielitaitoa ja sote-alan koulutuksissa opinnoista ei voi joustaa turvallisuutta vaarantamatta puutteellisen kielitaidon vuoksi.

Suomen- tai ruotsinkielen taidon puute kotoutumisen alkuvuosina, yhteiskunnallisten rakenteiden vieraus ja sosiaalisten verkostojen vähäisyys ovat haasteita, jotka vaikuttavat koko perheen tilanteeseen. Onnistuneesti toteutuneessa kotoutumisessa kielen- ja kulttuurin opetus on tärkeässä roolissa. Maahanmuuttajalle tarjottavan opetuksen määrässä olisi huomioitava myös tämän lähtömaa ja erityisvaatimukset. EU-alueen ulkopuolelta tulevan maahanmuuttajan kulttuuritausta voi olla hyvin erilainen eurooppalaisen taustan omaavaan maahanmuuttajan taustaan nähden. Kulttuuritaustan ja kielen opiskelu voi olla tällaiselle maahantulijalle hyvin haasteellista täysin erilaisessa elinympäristössä ja silloin kotoutumisohjelman kestossa pitäisi tällaisissa tapauksissa olla pidennysmahdollisuus.

Kommentit lukuun 7: Maahanmuuttajien työllisyyden ja osallisuuden edistäminen

Luvussa mainitun jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskuksen rooli tieto-, neuvonta- ja ohjauspalveluita kehittävä ja koordinoivana keskuksena voi edesauttaa selonteossa mainittua valtakunnallisesti yhdenvertaista kotoutumista edistävien palvelujen saavutettavuutta. Jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskuksella on myös tehtävänsä uusien koulutus- ja työllistymispolkujen luomisessa yli tutkintorajojen ja eri koulutusasteiden. Tässä voisi olla ratkaisu korkeakoulutettujen maahanmuuttajien osaamisen täysimääräiseen hyödyntämiseen.

Koulutus- ja urapolkujen perustana on riittävä kielitaito. Useilla aloilla riittävän kielitaidon osaaminen on turvallisuustekijä. Erityisesti sosiaali- ja terveysalalla, jossa hoidon ja palvelujen jatkuvuus perustuu suulliseen ja kirjalliseen itsensä ilmaisemiseen, riittämätön kielitaito on uhka asiakas- ja potilasturvallisuudelle.

Ammatillisen koulutuksen uudistuksen yhteydessä toteutunut yhtenäisistä kielitaitovaatimuksista luopuminen on ehkä nopeuttanut maahanmuuttajien koulutuspolkuja, mutta samalla luonut koulutuksen järjestäjille haasteita. Voisiko kappaleessa mainittujen opiskeluvälmiuksia tukevien opintojen järjestämisessä miettiä yhteistyötä uuden tutkintokoulutukseen valmistavan koulutuksen kanssa? Myös tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuksen tavoitteena on vahvistaa kielellisiä, matemaattisia tai tietoteknisiä tai opiskelutekniikkaan liittyviä taitoja.

KOTO-SIB-kokeilussa yhdistyivät kielitaidon hankkiminen ja työssä oppiminen. Kokemukset kokeilusta ovat hyviä ja luvussa ehdotettu kokeilun vakiinnuttaminen osaksi työvoimapalveluita, on kannatettava ajatus. Kokeiluun osallistuneilta maahanmuuttajilta edellytettiin luku- ja kirjoitustaitoa latinalaisilla aakkosilla. Suomeen aikuisena tulevien maahanmuuttajien perustaidot koulutustaustat sekä opiskelun edellytykset ja tarpeet vaihtelevat suuresti. Suomen kielen alkuvaiheen kielikoulutusta, mukaan luettuna luku- ja kirjoitustaito, sisältyy ELY-keskusten hankkimaan kotoutumiskoulutukseen. Lisäksi kielikoulutusta tarjotaan aikuisten perusopetuksessa ja vapaan sivistystyön maahanmuuttajien koulutuksessa eri oppilaitosmuodoissa.

Kaikkein haavoittuvammassa asemassa ovat maahanmuuttajataustaiset naiset, joiden työllisyysaste on selvästi alhaisempi ja joista useilla on heikko koulutus- tai osaamistaso. Heistä monet ovat tällä hetkellä työvoiman ulkopuolella. Vaikka alkuvaiheen kielikoulutusta siis tarjotaan, se voi olla vaikeasti saavutettavissa esimerkiksi maahanmuuttajataustaisille vanhemmille, jotka hoitavat kotona lapsiaan. Heidän tavoittamisensa ja kotoutumisen tukeminen on tärkeää sillä kuten luvussa sanotaan vanhempien kielitaito, perheen sosiaalisen tukiverkoston rakentuminen sekä vanhempien sosioekonomiseen asemaan liittyvät tuen tarpeet ovat tärkeitä elementtejä myös lasten ja nuorten kasvun ja kehityksen näkökulmasta. Kotoa saatavan tuen tarve on korostunut nyt erityisesti etäopintojen aikana. Ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa, jopa ilman luku- ja kirjoitustaitoa on vaikea ohjata ja olla tukena perusopetuksen oppilaallekaan.

Maahanmuuttajanaisten työllistymistä hankaloittavat kulttuuristen tekijöiden lisäksi jako naisten ja miesten aloihin. Aloilla, joilla valtaosa työntekijöistä on naisia, kuten hoiva- ja opetusala sekä varhaiskasvatus, vaaditaan riittävän kielitaidon lisäksi tietty koulutus tai tutkinto ja ammatinharjoittamisoikeus tai viranomaisen päätös tutkinnon tunnustamisesta ja ammatinharjoittamisoikeudesta.

Yhteistyötä koulutuksen järjestäjien ja ylläpitäjien kesken tarvitaan tarjonnan suunnittelussa ja maahanmuuttajien ohjaamisessa. Jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskuksen rooli palveluja kokoavana, kehittäväenä ja koordinoivana keskuksena voisi edistää maahanmuuttajien osallisuutta ja nopeuttaa heidän työllistymistään. Tavoitteena on, että maahanmuuttajataus-taisilla on yhtäläiset mahdollisuudet kouluttautua ja edetä urallaan.

Raportissa todetaan, että suuri osa maahanmuuttajataustaisista opiskelijoista opiskelee työttömyysetuudella tuetussa omaehtoisessa koulutuksessa ja kahden vuoden määräaika ei ole kaikille riittävä. Tästä aiheutuva toimeentulon vaikeutuminen päättää sitten joidenkin opiskelijoiden opiskelut. Aikarajoihin on saatava tarveharkintaista jouston mahdollisuutta, sillä keskeytetty koulutus on sekä yhteiskunnan että yksilön resurssien tuhlausta ja estää tehokkaasti maahanmuuttajataustaisen henkilön kotoutumista.

Maahanmuuttajille tarkoitetuilla sote-alan pätevyitysmkoulutuksissa on pidettävä tiukasti kiinni kotimaisille tutkinnoille asetetuista laatuvaatimuksista. Tällaisissa koulutuksissa vaatimuksia ei voi laskea ja koulutuksia mukauttaa, sillä ne johtavat väistämättä asiakas- ja potilasturvallisuuden vaarantumiseen.

Kommentit lukuun 8: Nopeutetaan kotoutumisen käynnistymistä

Pakolaisten vastaanoton on oltava vapaaehtoista kunnille ja valtion on korvattava kunnille myös kaikki tästä toiminnasta aiheutuvat kustannukset täysimääräisesti. Myös kaikki muu ulkomaalaistaustaisten henkilöiden kotouttamiseen liittyvä toiminta on korvattava kunnille täysimääräisesti. Tämä turvaa sen, että palvelut toteutuvat kaikissa kotoutumistoimintaa harjoittavissa kunnissa yhdenvertaisesti.

Kieli- ja kulttuurikoulutus on aloitettava heti jo vastaanottokeskuksissa. Ilman riittävää yhteiskuntatietoisuutta maahanmuuttajien kotoutuminen ei toteudu onnistuneesti ja pelkkä odotus ja säilytys suurissa vastaanottokeskuksissa aiheuttaa useille maahanmuuttajille vakavia mielenterveydellisiä ongelmia ja passivoi heitä vain pelkiksi tukien vastaanottajiksi liian pitkiksi ajoiksi.

Kommentit lukuun 9: Parannetaan ohjauksen ja neuvonnan saatavuutta maahanmuuttajille

Verkon kautta toteutettavat hyvät ja kattavat neuvonta- ja ohjauspalvelut on mahdollista turvata koko maahan. Tämän verkkopalvelun itsenäinen tai tuettu käyttö antaa tehokkaan tuen maahanmuuttajien ohjaukseen.

Verkkopalvelu ei kuitenkaan poista yksilötason henkilökohtaista neuvontatarvetta mutta antaa sille tehokkaan lisätuen ja nopeuttaa tiedonvälitystä.

Tulkkipalveluja voidaan myös tehokkaasti hyödyntää tietoverkkojen avulla.

Kommentit lukuun 10: Luodaan kotoutumisohjelma alkuvaiheen kotoutumisen tukemiseksi

Luvussa ehdotettu uudistus yhteisestä kotoutumiskoulutuksen johdanto-osasta, kaikille maahanmuuttajille, on kannatettava, samoin kuin vaihtoehtoiset koulutuksen järjestämistavat siten, että myös maahanmuuttajataustaiset kotona lapsiaan hoitavat vanhemmat voisivat koulutuksiin osallistua. Olisi hyvä miettiä, millaisia varhaiskasvatuksen palveluja näissä vaihtoehtoisissa koulutuksen järjestämistavoissa voitaisiin hyödyntää.

On hyvä, että kotoutumiskoulutuksen lähtötaso- ja päättöarviointi yhdenmukaistetaan ja kehitetään kansallinen malli sen toteuttamiseksi. Päättöarviointi toimisi myös yleisesti hyväksyttynä kielitaitoarviona opiskelijalle jatko-opintoihin hakemisen, työnhaun ja kielitaidon kehittämisen tukena. Kielitaidon arviointikriteerijä mietittäessä on hyvä huomioida esimerkiksi ammatillisen koulutuksen eri alojen erityislaatuisuus. Sosiaali- ja terveysalan ammatillisissa tutkinnon osissa on perusopinnoista lähtien sellaisia hankalia käsitteitä, joita äidinkielenään suomea puhuvienkin, on joskus vaikea ymmärtää. Työelämässä oppiminen, esimerkiksi ikääntyneiden parissa, vaati muutakin

kuin peruskielitaidon, selviämisen uudella kielellä. Riittävä kielitaito on edellytys asiakas- ja potilasturvallisuudelle.

Maassa jo pidempään olleiden maahanmuuttajataustaisten henkilöiden pääsy kielikoulutuksiin riippuu joskus siitä, jos koulutuksissa sattuu olemaan vapaita paikkoja. Tämä on yhteiskunnan resurssien kokonaistarkastelussa täysin väärässä kohtaa säästämistä. Ilman riittävää kielitaitoa maahanmuuttajan kotoutuminen on vaikeaa ja silloin myös opiskelu- tai työelämään siirtyminen on monille jopa mahdotonta. Mitä pidempään maahanmuuttajan kotouttaminen viivästyy, niin sitä hankalampaa on maahanmuuttajan sopeutuminen yhteiskuntaamme ja usein myös hänen pääsynsä työelämään.

Minkään tukimuodon päättyminen esim. tietyn määräajan jälkeen ei saa lopettaa kaavamaisesti kielenopiskelua. Säännöksiin on otettava mukaan tarveharkinta ja mahdollisuus yksilöllisiin joustoihin aikamäärien osalta.

Kommentit lukuun 11: Kotoutumisen edistäminen tukemaan osaajien pysyvyyttä ja osallisuutta

Talent Boost- ohjelman jatkaminen hyvä ja tarpeellinen toimenpide. Kieli- ja kulttuuriopetuksesta aiheutuvat kustannukset on oltava valtion vastuulla, vaikka toteutusvastuu voi olla muillakin toimijoilla.

Kommentit lukuun 12: Vahvistetaan kumppanuuksia ja järjestöjen roolia

Kotoutumisentukena.fi-verkkopalvelua on tehtävä tehokkaammin tunnetuksi maassamme.

Kommentit lukuun 13: Hyvät väestösuhteet ja osallisuus tukemaan kotoutumista ja yhteenkuuluvuuden tunnetta

Maahanmuuttoon liittyvien kysymysten avoin ja kiihkoton keskustelu avoimesti eri tiedotusvälineissä lisää kansalaisten tietoisuutta. Tietoisuuden lisääntyminen kasvattaa yleistä suvaitsevaisuutta ja se puolestaan vähentää rasismia ja vie tehokkaasti kasvualustan erilaisilta vastarintaliikkeiltä.

Kommentit lukuun: Kotoutumisen edistämisen suuntaviivat 2020-luvulle ja tiivistelmä askelista eteenpäin

Kielitaitoa mittaava koe on ainakin sote-aloilla saatava pakolliseksi. Siinä tietyn tason saavuttaminen on asetettava edellytykseksi myös toimimiseen hoito- ja hoiva-alan tehtävissä. Jos tästä tasovaatimuksesta joustetaan, niin se aiheuttaa vakavan vaaran asiakas- ja potilasturvallisuudelle.

Salo Jussi

Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPer ry - Puheenjohtaja Silja Paavola